

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНЦІЯ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ У НА МАТЕРІАЛІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Україна початку ХХІ століття перебуває на етапі трансформації суспільного розвитку й радикальних перетворень у сфері освіти. За умови трансформації українського суспільства і формування нової парадигми освіти – особистісно-орієнтованого навчання основ наук підвищується роль іноземної мови як джерела знань про країну та світ і її статус як навчального предмета, головну мету якого визначає здатність студентів до міжкультурного спілкування, сформованість у них комунікативної компетенції та її важливого складника - соціокультурної компетенції, достатніх для здійснення міжкультурного спілкування засобами іноземної мови.

Одним із пріоритетних завдань навчання іноземних мов визнається формування у студентів соціокультурної компетенції, що передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та не мовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм. Тим самим сучасна концепція мовної освіти робить важливий акцент на необхідності не обмежувати вивчення іноземної мови її вербальним кодом, а формувати у свідомості студента "картину світу", притаманну носієві цієї мови як представникові певної культури й певного соціуму.

В останні роки посилилась увага науковців до феномену соціокультурної компетенції як одного з важливих показників готовності особистості до міжкультурної комунікації. Ця проблема не є новою, питання про соціокультурний аспект навчання іноземних мов знайшло теоретичне обґрунтування у працях багатьох учених (М.А. Аріян, Є.М. Верещагін, І.А. Воробйова, Н.І. Гез, М.Б. Євтух, І.О. Зимня, Н.Б. Ішханян, В.Г. Костомаров,

О.О. Леонтьєв, Ю.І. Пассов, В.Г. Редько, Н.В. Сазнко, В.В. Сафонова, Л.М. Смелякова, Г.Д. Томахін, В.М. Топалова, П. Адлер, Д. Браун, Р. Ладо та ін.).

Соціокультурна компетенція - це вміння і готовність застосовувати сукупність соціолінгвістичних, соціо-психологічних, країнознавчих та міжкультурних знань для досягнення порозуміння між особами або групами, які є представниками різних соціумів, мовними засобами та в межах соціокультурного контексту однієї із сторін. Слід наголосити, що ця компетенція насамперед сприяє розумінню спільного й відмінного між культурами, допомагає розпізнавати упередження та позбавлятися їх, сприяти толерантності, створювати основи для міжкультурних обмінів і допомагати діяти свідомо й відповідально як у власному суспільстві, так і в аспекті міжнародних зв'язків. Вона також сприяє формуванню цінностей і норм поведінки, які посилюють прагнення і здатність до відповідальності за особисту діяльність.

Мова, виступаючи найважливішим засобом актуалізації і функціонування людської культури, з одного боку, за допомогою лексико-граматичної форми фіксує і зберігає різні культурні феномени, а з іншого, сприяє їх трансляції, передачі, діалогу з носіями культури.

На наш погляд, соціокультурний компонент змісту навчання іноземної мови має трактуватись як система знань, вмінь і навичок, оволодіння якими забезпечує розвиток іншомовної соціокультурної компетенції студентів, формування світогляду, моралі і поведінки, підготовку до суспільного життя в багатокультурному суспільстві. Система не є сталою, вона постійно розвивається, її зміна пов'язана із соціально-культурним прогресом суспільства.

Зважаючи на провідний принцип навчання іноземної мови – принцип комунікативності, ми будували процес навчання як процес реальної комунікації, поставили завдання розв'язати проблему створення природно-вмотивованих комунікативних вправ на культурологічному матеріалі двома шляхами:

1) мовний і мовленнєвий матеріал вправ має бути організований і поданий таким чином, щоб він викликав мовленнєву реакцію студентів, процес виникнення якої мав би для них завдання певного ступеня складності з точки зору змісту і вибір змісту висловлювання повністю залежав би від ініціатив мовців;

2) необхідно знайти такі формулювання самих завдань до вправ, які б якнайточніше імітували процес природної комунікації.

Основним принципом оновлення змісту навчання іноземної мови сьогодні є наповнення соціокультурного компонента елементами або рисами міжкультурного підходу. Особливістю розвитку соціокультурного компонента змісту навчання іноземної мови на сучасному етапі є порівняння явищ, властивих двом і більше культурам, а саме: культурі рідного народу студента та культурі народу - носія мови, що вивчається. Окрім того, слід звернути увагу на такий чинник, як етнічна неоднорідність суспільства, в якому живе студент, та країни, мова якої вивчається. При такому підході національна ідентичність студента не заперечується, а наголошується, оскільки в процесі порівняння відбувається заповнення культурних прогалів.

До аналізу особливостей формування соціокультурної компетенції було застосовано системний підхід і, відповідно, вона розглядалась як своєрідна цілісна система взаємопов'язаних компонентів, а саме:

- країнознавча компетенція - знання про народ-носія мови, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки у галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї;

- лінгвокраїнознавча компетенція - здатність сприймати мову в її культурній функції, з національно-культурними особливостями. Включає знання мовних одиниць, у тому числі з національно-культурним компонентом семантики, і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій;

- соціолінгвістична компетенція - знання особливостей національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки та навички врахування їх у

реальних життєвих ситуаціях, здатність організовувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу учасників комунікації.

Усі компоненти соціокультурної компетенції взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів і оволодіння ними має відбуватися комплексно. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія, то соціальний контекст - це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається. Відтак соціокультурна компетенція є вмінням людини усвідомлено враховувати знання соціального і культурного контекстів країни у процесі іншомовного спілкування.

Таким чином, вивчення іноземної мови повинно відображати якомога точніше соціальні, економічні та культурні реалії країни мови, що вивчається. Навчання іноземним мовам має бути пристосованим до можливості спілкування і використання будь-якої іноземної мови як робочого інструменту, який використовується на кожному кроці і без якого не може функціонувати будь-яке спілкування. А вивчення іноземної мови, як відомо з давніх-давен, не лише збагачує кожную особистість, розширюючи її кругозір, а й підкреслює її індивідуальність та є передавачем інформації як про себе, так само і передавачем будь-якої різносторонньої інформації, проте вже за допомогою засобів іноземної мови.

Важливою умовою процесу формування соціокультурної компетенції є забезпечення студентів не тільки знаннями, але й формування в них відповідних умінь і навичок використовувати набуті знання у практичній діяльності.

Спираючись на теоретичні положення досліджуваної проблеми, було визначено комплекс педагогічних умов, спрямованих на поетапне моделювання й ефективне формування соціокультурної компетенції, а саме:

1) формування та розвиток соціокультурної компетенції повинне здійснюватися, передбачаючи комплексне оволодіння студентами країнознавчою, лінгвокраїнознавчою та соціолінгвістичною компетенціями;

2) навчання буде відбуватися на основі доцільно відібраного матеріалу з використанням системного підходу до процесу формування соціокультурної компетенції;

3) у навчальному процесі будуть широко використовуватись комунікативні ситуації як пріоритетні засоби формування соціокультурної компетенції у різних формах спілкування;

4) ефективне формування соціокультурної компетенції буде можливе у разі використання спеціально підготовленого курсу, до змісту якого входять спеціально відібрані тематичні тексти та вправи і завдання до них, також ілюстративний аудіовізуальний матеріал.

З вищесказаного можна зробити такі висновки. Соціокультурна компетенція - це інтегративне утворення, яке включає: країнознавчі, лінгвокраїнознавчі, соціолінгвістичні знання, вміння та навички співвідносити мовні засоби з метою та умовами спілкування; вміння організувати мовленнєве спілкування відповідно до соціальних норм поведінки, прийнятих у носіїв мови; вміння використовувати мовні засоби відповідно до національно обумовлених особливостей їх вживання. Також було зроблено наголос на те, що дуже важливо забезпечити студентів не тільки теоретичними знаннями, але й сформувані в них вміння застосовувати ці знання на практиці.

Література

1. Амеліна С.М., Аззоліні Л.С. та ін. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України. – К.: Гете-Інститут / Ленвіт, 2006. – 90 с.

2. Актуальные проблемы языкознания и методики обучения иностранным языкам / Под ред. Н.М. Малкина – Воронеж, 2000. – 258 с.

3. Иностранные языки и межкультурная коммуникация / Под ред. А.Ф. Зиновьева. – М., 2001. – 132 с.

4. Пассов Е.И. Теоретические основы обучения иноязычному говорению. – Воронеж, 1983. – 149с.